

Criza economică și efectele sale asupra economiei globale*

Florina BRAN

Academia de Studii Economice, București
florinabran@yahoo.com

Carmen Valentina RĂDULESCU

Academia de Studii Economice, București
cv_radulescu@yahoo.com

Ildikó IOAN

Academia de Studii Economice, București
ioanildiko@yahoo.com

Florentina Olivia BĂLU

Academia de Studii Economice, București
olivia_balu@yahoo.fr

Rezumat. *Principalul mecanism de obținere a profitului nu este producția, conform rezultatelor obținute la o serie de analize referitoare la criza economică curentă. Acest mecanism este circulația și schimbul. Plecând de la această observație, lucrarea trece în revistă o serie de aspecte privind relația dintre criză și economie la nivel global. Aceste aspecte constau în agitația financiară recentă, cine plătește pentru criză, stabilizarea sectorului financiar, recesiunea și criza financiară, internaționalizarea crizei, bunurile și criza ecologică, sfârșitul neoliberalismului și ce ar trebui să solicite socialiștii. Observăm și comentăm asupra importanței dezvoltării în zorii crizei bancare pentru transmiterea acestei crize la nivelul întregii economii și pentru interacțiunea acesteia cu criza economică mai generală emergentă acum. S-a concluzionat că există șanse bune pentru spargerea ordinii economice curente. Forma ordinii economice din viitor va depinde mai mult de viziunea managerilor decât de influența așa-zisilor factori obiectivi.*

Cuvinte-cheie: criză financiară; economie globală; criză ecologică; neoliberalism.

Coduri JEL: E44, F44.

Coduri REL: 8M, 8N.

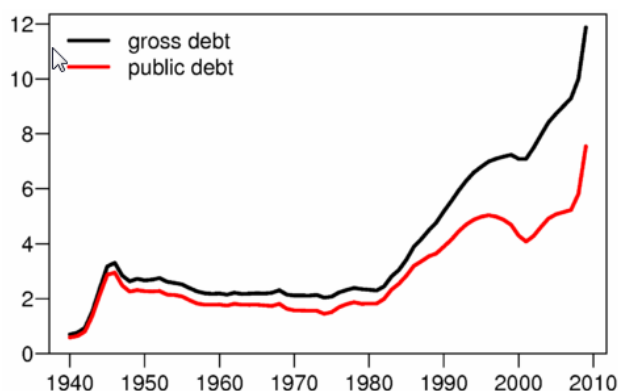
* Ideile acestui articol au fost prezentate la Simpozionul „Criza globală și reconstrucția științei economice?”, 5-6 noiembrie 2010, Facultatea de Economie, Academia de Studii Economice, București.

Introducere

Criza economică curentă a desființat soluțiile temporare care au dominat economia mondială începând cu mijlocul anilor 1980. Profiturile nu erau create prin producție, ci prin circulație și schimb. Fundamentalistii pieței *laissez-faire* din ultimii 20 de ani au picat testul realității. Dereglementarea financiară a creat premisele pentru acumularea unor poziții riscante care au împins economia globală într-o deflație a datoriilor care poate fi contracarată numai prin inflația guvernamentală a datoriilor.

Există trei puncte de plecare importante pentru înțelegerea crizei economice curente. În primul rând, ceea ce se întâmplă reprezintă spargerea seturilor de acorduri de legătură prin care economia mondială a fost guvernată începând cu anii 1980. Aceste acorduri reprezintă „soluția” temporară a capitalului pentru crizele care au apărut anterior. În al doilea rând, crizele anilor 1970 și încercările de a le rezolva în anii 1980 își au originea într-o contradicție centrală a capitalismului, respectiv contradicția dintre crearea profitului în sfera producției și realizarea profitului în sfera circulației și schimbului. În al treilea rând, situația slabă istoric pentru capitalul britanic, cel puțin a celui situat teritorial în Marea Britanie, a lăsat această țară foarte vulnerabilă la criză.

Criza în sine are un număr de dimensiuni, dar trei sunt extrem de importante. Prima este creșterea datoriilor, atât publice, cât și private. De exemplu, în SUA datoriile au avut o evoluție exponențială începând cu anul 1940 până în 2010 (figura 1).

Sursa: US Bureau of Economic Analysis (2010).

Figura 1. Evoluția datoriilor în SUA (miliarde de dolari 2009)

Legat de aceasta iminență reînțoarcerii la instabilitatea monetară internațională și refuzul restului lumii de a finanța deficitele comerciale ale SUA și Marii Britanii. Al treilea factor este efectul crizei ecologice asupra economiei mondiale, care aduce spectrul sfârșitului prețurilor reduse ale bunurilor. Totuși acestea trebuie văzute ca evoluții pe termen mediu, determinând tensiunile subterane în contextul cărora au loc schimbări imediate.

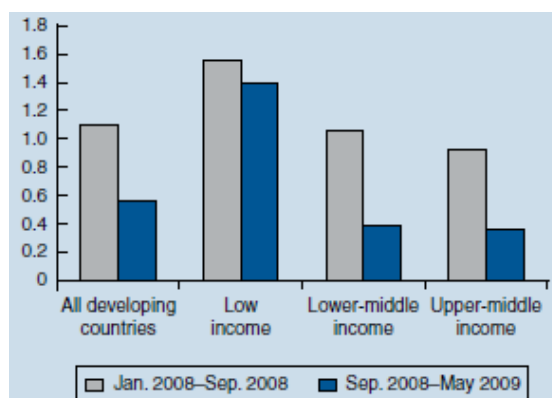
1. Agitația financiară recentă

Principalul eveniment al celei de a doua jumătăți a anului 2008 a fost înrăutățirea dramatică a primei dimensiuni menționate; criza financiară bazată pe acumularea datoriilor. Principala cauză a acesteia a fost creșterea recunoașterii faptului că datoriile „rele” din sistem au o proporție mai mare decât s-a crezut anterior. Aceasta a condus la confuzie în rândul clasei decizionale din SUA privind modul în care să răspundă la creșterea numărului de împrumuturi fantomă. Naționalizarea forțată a companiilor ipotecare Fannie Mae și Freddie Mac (în mare parte ca rezultat al presiunii din partea investitorilor chinezi și japonezi) s-a trecut brusc la acordarea permisiunii pentru o bancă de investiții, Lehman Brothers, să falimenteze. Drept consecință a falimentului Lehman Brothers lumea a asistat la o creștere bruscă a costurilor de împrumutare și la creșterea riscului de aversiune pentru creditarea sectorului privat atât în țările dezvoltate, cât și în cele în curs de dezvoltare.

Așa cum se observă din figura 2, începând cu septembrie 2008 ritmul expansiunii creditelor în 69 de țări în curs de dezvoltare pentru care s-au prelucrat datele a scăzut la aproape jumătate (Banca Mondială, 2010), de la o creștere de circa 1,1 procente în perioada ianuarie-septembrie 2008 la numai 0,6 procente în intervalul septembrie 2008 – mai 2009. Declinul a fost foarte pronunțat în țările cu venituri medii, probabil datorită sistemelor financiare mai integrate care au fost afectate direct de schimbarea condițiilor financiare globale.

Aceasta a aruncat sistemul bancar într-o criză și mai profundă în trei moduri. În primul rând, creșterea valului de datorii neperformante amenința solvența băncilor. În al doilea rând, schimbarea aparentă în politica Rezervei Federale de la salvarea anterioară a Bear Sterns a creat panică pe piața de împrumuturi interbancare. Existând nesiguranță în ceea ce privește băncile care vor supraviețui, băncile au sistat toate împrumuturile blocând astfel întregul sistem. În al treilea rând, investitorii de pe piața de capital s-au panicat de asemenea, astfel că acțiunile băncilor au intrat în cădere liberă. Întrucât reglementarea bancară se bazează pe ideea că împrumuturile pot fi un anumit multiplu al capitalului bancare și întrucât declinul acțiunilor a redus

semnificativ capitalul, s-au creat condițiile pentru un declin masiv al împrumuturilor bancare care poate amenința stabilitatea sistemului. Deși aceste probleme au devenit vizibile inițial în SUA și Marea Britanie, unde sectorul imobiliar și dereglementarea bancară au fost foarte puternice, într-un timp scurt a devenit clar faptul că și băncile din alte țări, în special din Europa continentală, care au făcut împrumuturi pe aceste piețe au afectat toate țările industrializate.

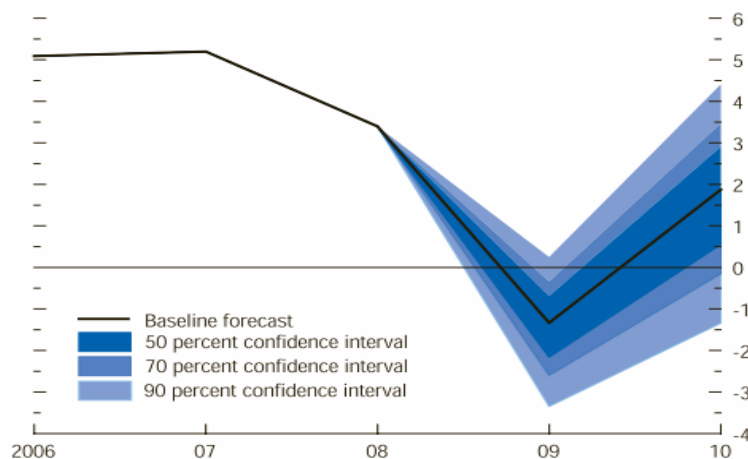
Notă: Se referă la 69 de țări cu date pentru luna mai 2009. Creditarea bancară a sectorului privat este deflataată cu Indicele Prețurilor de Consum SUA.

Sursa: Banca Mondială (2010).

Figura 2. Evoluția creditării bancare a sectorului privat după colapsul Lehman Brothers în țările în curs de dezvoltare (schimbare medie lunară a procentului în termeni reali)

Ca rezultat, atât creșterea economică mondială, cât și capacitatea de previziuni au fost puternic afectate. Astfel, perspectivele curente sunt foarte nesigure și există riscul subestimării în pofida scăderii exigențelor, așa cum se observă din figura 3 privind creșterea economică globală.

Graficul următor este construit pe baza indicatorilor de piață și sugerează faptul că varianța riscului creșterii este în prezent mai mare decât cea normală și indică, de asemenea, asimetria negativă a riscului. Acest lucru înseamnă nesiguranță în ceea ce privește previziunile privind economia mondială cu intervale de probabilitate de 50, 70, și 90 de procente. Așa cum se observă, în intervalul de încredere de 70% se cuprinde cel de 50%, iar intervalul de 90% la include pe cele de 50 și 70% (FMI, 2010).

Sursa: estimări FMI (2010).

Figure 3. Riscul creșterii PIB-ului mondial (schimbare procentuală)

Rezultatele acestei evoluții s-au concretizat într-o schimbare abruptă a politicii privind garanțiile băncilor. Forma a fost diferită de la o țară la alta. Răspunsul SUA, transmis de Secretarul Trezoreriei, Henry Paulson, a fost nerușinat (propunerea originală a lui Paulson a fost ca guvernul SUA, susținut de plătitorii de taxe, să cumpere datoriile neperformante ale băncilor – o subvenționare directă fără control asupra comportamentului viitor al băncilor). Planul guvernamental al Marii Britanii, care a fost adoptat de UE, asigură condiții pentru dezbateri politice care implică și cumpărarea acțiunilor la bănci. Aceasta permite discutarea naturii controlului statului asupra sistemului bancar și cine ar trebui să plătească pentru criză. Dar, este clar că scopul inițial al guvernului a fost de a avea o implicare minimă a statutului în sectorul financiar și de a furniza fonduri care să fie folosite pentru reconstrucția băncilor până la pragul profitabilității, în speranța vânzării rapide a acțiunilor guvernului. Modelul a fost preluat din Scandinavia, unde fusese folosit pentru restructurarea băncilor după criza financiară de la începutul anilor 1990.

2. Cine plătește pentru criză?

Efectul imediat al recunoașterii datoriilor neperformante de pe piața imobiliară a fost faptul că valoarea unui volum mare de capital, evaluată la un anumit nivel pe baza presupunerii că împrumuturile vor fi plătite integral, nu mai exista. Acest capital se împarte în două categorii. Prima categorie este capitalul implicat direct în proiecte imobiliare și legat de ipotecă sub-prime atât

pentru capitalul necesar pentru ipotecă, cât și pentru capitalul folosit în construcții și dezvoltări. A doua categorie este capitalul din alte industrii care a fost investit în perspectiva unei cereri rezultate de la o piață imobiliară în creștere; nivelurile ridicate depind în special de proprietarii care se împrumutau – ceva care este puțin probabil să se producă în viitorul previzibil.

Orice revalorizare a capitalului de acest tip ridică problema asupra responsabilității asupra plăților pentru pierderi – de capital și de forță de muncă. Sectorul financiar a fost destul de nerușinat în încercare de a transmite costurile crizei asupra forței de muncă – s-a ajuns chiar la formularea unor planuri pentru a folosi banii contribuabililor la menținerea plăților bonus. Mecanismul asigurării schimbării include următoarele:

- subvenții directe pentru băncile finanțate de contribuabili;
- refacerea bazei de profit prin refuzarea transmiterii scăderilor de rate ale dobânzilor către cei care acordă împrumuturi. Aceasta se poate face cu ușurință prin fuziuni asemănătoare cu Lloyds-HBOS, care reduc competiția și sporesc dependența gospodăriilor de un număr relativ mic de instituții mari;
- atac asupra securității locului de muncă, salariilor și condiției personalului bancar pentru a diminua costurile. Din nou, fuziunile cu sprijin guvernamental pot ajuta acest proces prin furnizarea de mijloace în vederea închiderii băncilor;
- reducerea ratei dobânzii plătite pentru deponenți.

În măsura în care statul a încercat să acționeze și în altă calitate decât aceea de un agent de capital și să impună termeni asupra băncilor, acestea au reacționat printr-o amenințare – blocarea sistemului. Aceasta a condus la un conflict dificil între guvern și bănci, în special în ceea ce privește implementarea reducerilor de rată a dobânzii. Cu toate acestea, reducerile s-au realizat, au condus la diminuări și mai mari ale ratelor plătite deponenților care au avut implicații serioase asupra pensionarilor curenți și viitori. În plus, garanțiile întregi au condus la costuri ideologic considerabile atât în ceea ce privește reputația financiară a sectorului financiar la nivelul societății (care probabil că înregistrează cel mai scăzut nivel de până acum), cât și în raport cu legitimitatea reglementării și proprietății de stat.

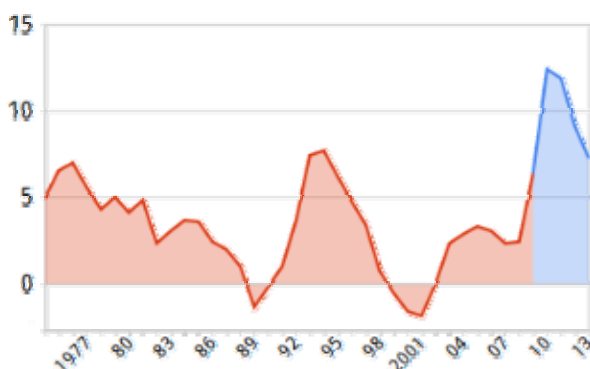
3. Stabilizarea sectorului financiar

În timp ce anticiparea evenimentelor este dificilă la orice nivel de probabilitate, se pare că injecțiile de fonduri făcute până în prezent au refăcut într-o oarecare măsură stabilitatea sistemului bancar. Deși boom-ul imobiliar din SUA și dintr-o serie de țări europene s-a dovedit a fi o bulă speculativă, nu

s-a ajuns la împrumuturi atât de mari încât sistemul financiar al țărilor industrializate să fie doborât (*The Economist* din 27 septembrie 2008 raportează faptul că împrumuturile cu ipotecă sub-prime totalizează în iunie 2008 circa 500 miliarde de dolari, dintr-un total de 10,6 mii de miliarde de dolari conform Depozitului Federal de Asigurări Corporatiste). De asemenea, trebuie ținut cont de faptul că dacă ipotecile nu sunt plătite în totalitate casele pe care au fost angajate nu sunt total lipsite de valoare.

În evaluarea costurilor stabilizării trebuie să fim atenți asupra valorilor inițiale cum a fost aceea de 700 miliarde de dolari atașat de garanțiile SUA. Garanțiile cuprind trei tipuri diferite de cheltuieli. În primul rând, există o asistență financiară directă a băncilor. Acesta este un cost real. În al doilea rând, există garanții pe împrumuturi. Acestea devin costuri reale numai dacă împrumuturile făcute de acum încolo nu se returnează. Acestea sunt măsuri de creștere a încrederii și nu este de așteptat ca acestea să aducă cheltuieli actuale importante. În al treilea rând, există un împrumut guvernamental direct pentru a asigura fluxul de bani pe piețele financiare. Acesta va deveni un cost real dacă ratele dobânzilor la care se fac împrumuturile sunt nerealist de reduse sau dacă împrumuturile făcute nu sunt returnate.

Costul real al garanțiilor bancare în Marea Britanie reprezintă în prezent circa 37 miliarde de lire sterline. Atât reprezintă asistența financiară acordată băncilor. Acesta nu va fi neapărat un cost pe termen lung, întrucât partea băncilor poate fi revândută la un preț mai ridicat la o dată ulterioară. Totuși, este vorba de o sumă semnificativă de bani care va determina un record în ceea ce privește deficitul bugetar. Graficul din figura 4 arată modul în care deficitul bugetar al Marii Britanii a fluctuat ca procent din rezultatul economic al țării (PIB).

Sursa: Statistici Naționale Marea Britanie (2010).

Figura 4. Deficitul bugetar al Marii Britanii (%)

Sumele vehiculate în alte țări europene sunt similare – de exemplu Financial Times raportează faptul că Italia planifica să aloce 24 miliarde de lire pentru recapitalizarea băncilor sale.

Aici este important să recunoaștem că impactul imediat al acestei cheltuieli guvernamentale este numai o mică parte a creșterilor proiectate în deficitul bugetar pe termen mediu. Mai importantă este pierderea de impozite și cheltuielile suplimentare rezultate din încetinirea creșterii datorită crizei. Analizând declarația prebugetară a lui Alistair Darling din Financial Times, Martin Wolf subliniază faptul că încasările din taxe sunt de așteptat să scadă cu 3 puncte procentuale din PIB-ul 2009-2010 și observă faptul că „aceste schimbări se datorează în mare parte revizuirii capacității fiscale și a nivelului PIB; o reducere permanentă a impozitelor pe profiturile din sectorul financiar și pe tranzacțiile imobiliare; și, mai stringent, o pierdere durabilă pentru PIB. În 2010, economia este așteptată să fie cu 5,5 procente mai mică decât cât a fost previzionat în buget (Wolf, 2008). Creșterea rezultatului în țările în curs de dezvoltare, pe de altă parte, este așteptată să își revină cu un ritm mai alert și să ajungă la 5,3 procente în 2010, până la 1,9 procente 2009, dar va rămâne mult sub ritmul antecriză de mai mult de 7 procente pe an. Unele economii în dezvoltare s-au relansat mai devreme decât alte țări. Stimulentul fiscal și reluarea comerțului cu bunuri a relansat economiile în Asia, în special. Economii în tranziție sunt așteptate să cunoască o revenire semnificativă de la un declin al PIB-urilor lor combinate de 6,5 procente în 2009. În 2010, creșterea este proiectată să fie pozitivă, dar la 1,6 procente semnaleză o revenire foarte slabă (previziunea Națiunilor Unite, 2010). O serie de valori relevante, preluate din Perspectivele Economice ale FMI, sunt prezentate în tabelul 1.

Tabelul 1

Previziunea PIB pentru principalele regiuni și țări din lume

ȚARĂ/ REGIUNE	PREVIZIUNEA 2009	PREVIZIUNEA 2010
Mondial	-1,4	2,5
Economii avansate	-3,8	0,6
SUA	-2,6	0,8
Zona euro	4,8	-0,3
Germania	-6,2	-0,6
Franța	-3,0	0,4
Japonia	-6,0	1,7
Marea Britanie	-4,2	0,2
Canada	-2,3	1,6
Alte economii avansate	-3,9	1,0
Noile economii industrializate din Asia	-5,2	1,4
Economii emergente și în curs de dezvoltare	1,5	4,7

Africa	1,8	4,1
Europa Centrală și de Est	-5,0	1,0
Rusia	-6,5	1,5
China	7,5	8,5
India	5,4	6,5
ASEAN	-0,3	3,7
Orientul Mijlociu	2,0	3,7
Brazilia	-1,3	2,5
Mexic	-7,3	3,0

Sursa: FMI (2010).

4. Recesiunea și criza financiară

Criza bancară a ridicat și problema tipului de sistem financiar care va emerge dacă și atunci când stabilizarea inițială a fost realizată. Este foarte dificil pentru New Labor să evite această dezbatere întrucât prin implicarea în interesele băncilor se ajunge la problema modului în care se va folosi această putere pentru a se asigura controlul asupra domeniului financiar. Cu toate acestea, în timp ce aceasta poate fi considerată o oportunitate de aur de către democrația socială pentru reinserarea ideii privind reglementarea sistemului, în condițiile în care hegemonia ideologică a neoliberalismului timp de două decenii a lăsat sistemul incapabilă să articuleze o viziune convingătoare a unei alternative. Principalele idei privind reglementarea băncilor care se discută acum include întărirea cerințelor de capital pentru realizarea împrumuturilor (în principiu, o versiunea mai strictă a variantei deja existente), reglementarea bonusurilor bancare și interzicerea anumitor tranzacții de piață (cum ar fi „vânzarea scurtă” în care comercianții vând acțiuni pe care nu le dețin în așteptarea posibilității de a le cumpăra mult mai ieftin înainte de închiderea tranzacțiilor). Nici una din acestea nu va conduce la diferențe semnificative în sistemul financiar care emerge comparativ cu cel existent și cu ce am văzut în ultimii ani.

Cel mai important proces derulat în fazele inițiale ale crizei este transmiterea acestei crize către restul economiei și interacțiunea acesteia cu criza economică mai generală aflată în emergență. Cea mai evidentă problemă este înclinația spre recesiune. Motivul central pentru recesiune este dependența de cererea consumatorului în special, dar și investițiile cu niveluri ridicate de îndatorare realizate în ultimele două decenii. Acum că aceste împrumuturi se contractă expansiunea bazată pe datorii nu mai este posibilă și o încetinire economică bruscă pare inevitabilă. Căderea prețurilor în domeniul imobiliar agravează încetinirea cheltuielilor consumatorilor pe măsură ce gospodăriile nu mai contractează împrumuturi la prețuri în creștere.

Există două motive fundamentale pentru a ne baza pe datorii. Consumul a ajuns să depindă de datorii datorită contradicției dintre reducerea salariilor pentru generarea profiturilor în producție și necesitatea asigurării cererii pentru a vinde bunurile produse și realizarea acestor profituri. Cea mai evidentă manifestare a acestei situații este creșterea inegalității veniturilor și nu este un accident faptul că acumularea datoriilor a fost cea mai puternică în țările cu cele mai mari disparități de venituri cum sunt Marea Britanie și SUA.

Legat de aceasta este modul în care producția în general, dar și investițiile, în mod special, au ajuns să depindă de datorii ca urmare a profitabilității reduse din sectorul productiv. Robert Wade spune că „rata profitului corporațiilor nefinanciare a scăzut abrupt între 1950 și 1973, iar în perioada 2000-2006 în SUA s-a înregistrat o scădere cu un sfert. Ca răspuns, firmele au «investit» mai mult în speculații financiare” (Wade, 2008). În consecință, dacă nu mai există posibilitatea îndatorării pentru a finanța expansiunea, recesiunea pare inevitabilă.

Răspunsul guvernelor la recesiune a fost într-o primă fază să crească propriile împrumuturi și să încurajeze băncile centrale să reducă rata dobânzilor. Dar ambele au dezavantajele lor. Împrumuturile guvernamentale sunt limitate de costul garanțiilor bancare. Nivelurile ridicate de împrumutare pot, de asemenea, să ridice dobânzile sau să reducă valoarea valutelor. Ambele procese conduc la diminuarea veniturilor reale pe gospodărie și diminuează cheltuielile fiind frustrante în raport cu scopul inițiat la împrumuturilor. Strategia adoptată de guvernul britanic ca răspuns la acestea este să reducă impozitele temporar. Dar aceasta comportă și riscul să le transforme în acțiuni ineficiente întrucât gospodăriile vor reduce economisirile pentru orice venituri suplimentare în anticiparea creșterii viitoare a impozitelor.

Reducerea ratelor dobânzii este de asemenea dificilă. Băncile centrale controlează direct numai ratele dobânzii pe termen scurt și băncile private au refuzat să își reducă ratele pe termen lung ca răspuns la politica băncilor centrale. Reducerea ratelor dobânzii are de asemenea un efect în reducerea veniturilor actuale ale pensionarilor care trăiesc pe seama economiilor și veniturile viitoare ale pensionarilor viitori pentru care consumul ar putea să scadă.

Mai important, posibilitatea politicii guvernamentale de a stimula economia este limitată atâta timp cât cheltuielile depind de datorii, întrucât salariile scăzute și inegalitatea fac ca perspectiva de noi împrumuturi să nu existe. În consecință, încetinirea este de așteptat să se producă și să fie severă.

5. Internaționalizarea crizei

Creșterea datoriilor în ultimele două decenii în țări cum sunt SUA și Marea Britanie a fost dependentă de fluxurile internaționale de capital care în

schimb au condus la un grad semnificativ de stabilitate a ratei de schimb comparativ cu turbulențele din primii ani 1980. Pe de altă parte, o mișcare către caracteristici diferite ale acumulării va pune inevitabil o amprentă puternică asupra acordurilor monetare globale.

Până acum criza s-a manifestat în principal prin evoluții monetare interne în cele mai mari economii, deși țări precum Islanda, Ucraina, Ungaria și statele baltice au fost conduse la nevoia de a apela la ajutorul FMI și al UE. Acest lucru este în curs de schimbare și criza se internaționalizează pe trei căi.

Prima dintre ele este efectul evoluțiilor curente din așa-numitele „economii de piață emergente”. Câștigătorul Premiului Nobel economistul Paul Krugman dă ca exemplu Rusia, unde „în timp ce guvernul rusesc acumula valută străină în cantități impresionante – 560 miliarde de dolari, corporațiile din Rusia și băncile rusești se încărcău cu datorii străine cel puțin la fel de impresionante de 460 miliarde de dolari. Aceasta este într-adevăr mama tuturor crizelor valutare și reprezintă un dezastru proaspăt pentru sistemul financiar mondial” (Krugman, 2008). Apariția „comerțului precaut” (unde instituțiile financiare se împrumută pe piețe cu rate reduse ale dobânzilor cum este Japonia și acordă împrumuturi în străinătate) începe să aibă un efect devastator asupra unor astfel de valute.

În al doilea rând, țări precum Marea Britanie și SUA, care au fost centrul crizei, văd valutele lor amenințate cu devalorizarea, atât pentru că guvernele lor au nevoie să se împrumute în străinătate, cât și datorită lipsei generale de încredere. La momentul acesta, dolarul este relativ puternic datorită faptului că alte valute sunt relativ slabe, dar lira sterlină a scăzut dramatic atât în raport cu dolarul, cât și cu euro.

Al treilea factor este creșterea presiunii asupra țărilor să-și devalorizeze propriile valute pentru a stimula exporturile în contextul scăderii cererii. Chiar și guvernul chinez are în vedere astfel de măsuri în relație cu SUA.

Toate aceste procese sunt de natură să își pună amprenta asupra perioadei de mare turbulență a ratelor de schimb și a fluxurilor de capital. Acum cauza imediată a schimbărilor în valoarea valutilor este un dezacord profund asupra strategiilor viitoare ale clasei capitaliste internaționale.

Sarcina centrală pe termen lung pentru capital este dezvoltarea unei strategii de acumulare care nu depinde de acumularea datoriilor nesustenabile (articolul lui Martin Wolf din *Financial Times* intitulat „De ce noul acord Bretton Woods este vital și atât de dificil” este în multe aspecte un manifest al acestui proces). Acest proces implică o gamă largă de conflicte potențiale, dar o problemă pare să devină deosebit de importantă. Este vorba de reechilibrarea creșterii economice mondiale independent de economiile SUA (și Marea Britanie) și legat de economiile din Asia și din alte părți ale lumii, în special China.

Reprezentanții vizionari ai capitalismului, cum este Wolf, arată foarte clar faptul că dacă persistă dezechilibrele globale curente, crizele financiare de tipul celor curente vor fi recurente. Fluxurile mari de fonduri către SUA și Marea Britanie vor conduce la împrumuturi riscante oricare ar fi structurile de reglementare create. Singura cale pentru evitarea acestei situații este prin schimbarea către consumul intern în țări cum sunt China și o îndepărtare de consumul prin investiții și, în special, exporturi, în SUA.

Acest tip de strategie este extrem de dificil de implementat în practică pentru că natura neplanificată, spontană a capitalismului face acest tip de reechilibrare să fie foarte destabilizator și riscant. Acest lucru a fost arătat la mijlocul anilor 1980, atunci când deciziile de a coordona creșterea valorii yenului și orientarea economiei japoneze către cererea internă și îndepărtarea de exporturi a atras frenezia speculativă a împrumutării, conducând la o criză care s-a menținut aproape două decenii.

Cu toate acestea, o problemă și mai serioasă astăzi este faptul că nu există un acord clar asupra modului în care se va merge mai departe în reprezentanții diferitelor capitaluri naționale. Acest lucru a fost arătat în Europa plecând de la acordurile dintre guvernele german și britanic asupra gradului în care cheltuielile guvernamentale și deficitul fiscal sunt potrivite ca răspuns la criză. Mai serioase sunt însă tensiunile profunde dintre SUA și guvernele asiatice (Pilling, 2008). Aceste tensiuni reflectă nu numai probleme economice, dar și o schimbare a echilibrului de putere în capitalismul internațional.

6. Bunurile și criza ecologică

Al treilea aspect al crizei capitalismului este problema prețurilor bunurilor și constrângerile producerii lor din punct de vedere ecologic. Există o tentație puternică în prezent de a discredita problema în contextul scăderii prețului la petrol. Așa cum se poate observa din figura 5, de-a lungul istoriei, orice eveniment major a influențat prețul petrolului. În ceea ce privește criza financiară 2007/2009, există patru motive pentru care considerăm că se va ajunge pe termen lung la o creștere a prețului petrolului.

În primul rând, prețurile petrolului rămân la un nivel ridicat comparativ cu situația de acum cinci sau zece ani, așa cum se întâmplă și cu prețul alimentelor peste tot în lume. Chiar și în țări precum Marea Britanie, creșterea prețurilor energiei afectează serios standardele de viață pentru clasa muncitoare, în timp ce pentru săracii din economiile în curs de dezvoltare alimentele au costuri devastatoare.

În al doilea rând, reducerea prețurilor la energie și alimente s-a datorat numai severității recesiunii. Orice creștere sustenabilă care are loc, în special aceea bazată pe orientarea către consumul intern în țări precum China, este de natură să conducă la noi creșteri ale prețurilor. Este important să nu se considere că inflația prețurilor

la bunuri în 2006 și 2007 s-a datorat numai speculațiilor. Acestea au avut un rol, în special pe măsură ce speculatorii s-au mutat de la dolar, dar nu a fost singurul factor. Creșterea prețurilor din acei ani s-a datorat constrângerii reale asupra creșterii capitaliste ca urmare a manifestării limitelor ecologice.

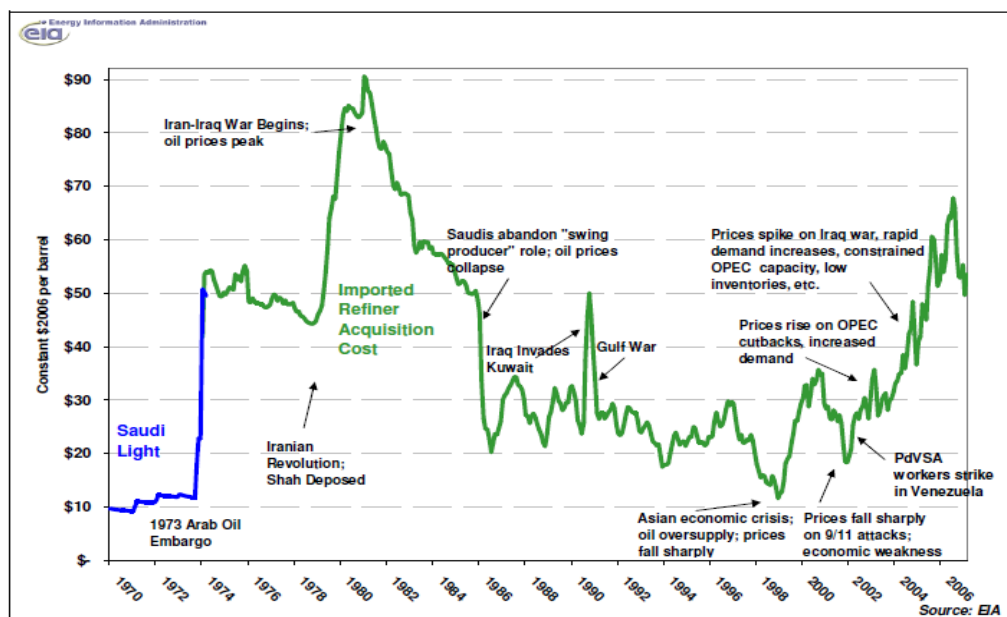

Figura 5. Evenimente majore și prețurile reale ale petrolului, 1970-2006

În al treilea rând, date fiind iraționalitățile procesului decizional capitalist, orice declin brusc al prețurilor la bunuri și la combustibili care are loc în următorii câțiva ani și este de natură să oprească dezvoltarea de noi surse de ofertă și să înrăutățească creșterea prețurilor care s-ar produce dacă creșterea se reia.

În al patrulea rând, recesiunea curentă nu încetinește procesul internațional al degradării mediului, în special schimbarea climatică. Impactul acesteia asupra ofertei de alimente în special reprezintă o tendință pe termen lung care se va manifesta din ce în ce mai acut în următorii ani oricare ar fi rezultatul economic global.

Toate acestea înseamnă că deși în prezent guvernele și băncile centrale nu sunt îngrijorate în privința inflației când fac încercări disperate pentru stimularea producției, orice recuperare de durată din criză este de natură să întetească temerile privind inflația. Aceasta va constitui o constrângere severă privind opțiunile economice accesibile pe termen lung.

7. Sfârșitul neoliberalismului

O problemă importantă este în ce măsură criza curentă reprezintă un sfârșit pentru hegemonia politică a neoliberalismului. Legat de aceasta este problema revitalizării keynesismului. Este important să se recunoască faptul că cheltuielile guvernamentale nu sunt incompatibile cu neoliberalismul în condițiile în care acestea se realizează în interesul capitalului (Kilmister, 2004). Scopul inițial al New Labor este asigurarea faptului că băncile se înscriu în acest context, așa cum s-a discutat mai sus.

Cu toate acestea, nu rezultă faptul că rezolvarea se va putea realiza în limitele neo-liberalismului. Un rezultat neoliberal în care băncile sunt restructurate și reprivatizate în timp ce acumularea este reîncepută pe baza pieței libere rămâne un rezultat posibil, dar nu și singurul. Guvernul Marii Britanii este deja orientat către intervenționism în privința managementului băncilor față de intenția originală și de asemenea către adoptarea de măsuri de politică fiscală care nu au fost planificate cu câteva luni în urmă. Astfel, măsuri precum presiuni pentru reducerea ratei dobânzii, creșterea impozitului la 45% pentru cei cu venituri mari nu reprezintă o ruptură semnificativă cu politicile din trecut. Dar, astfel de măsuri indică existența unui spațiu pentru dezbateri privind alternativele care se pot folosi. Modul în care acest spațiu va fi ocupat va depinde de modul în care evoluează criza, dar și de abilitatea socialiștilor de a formula răspunsuri alternative la ce se întâmplă cu capitalul propus.

Mai general, modul în care criza a adus în discuție funcționarea economiei mondiale după jumătatea anilor 1980 indică faptul că chiar și neoliberalismul este capabil temporar să rezolve situațiile problematice, dar modalitățile concrete diferă semnificativ comparativ cu ce s-a văzut în ultimii ani. Aceasta va implica de asemenea ajustări turbulente și dificile care, pe de altă parte, vor redeschide noi oportunități pentru socialiști să formuleze alternative.

8. Ce ar trebui să ceară socialiștii?

În adresarea de solicitări ca răspuns la criză este important ca socialiștii să accentueze natura crizei ca fiind o criză generală a capitalismului, care își are rădăcinile în contradicțiile capitalului productiv și din sectorul financiar cauzate de factori globali, și nu de politicile economice urmate de anumite capitaluri naționale. În acest context, următoarele cerințe sunt extrem de importante:

- naționalizarea băncilor împreună cu controlul popular asupra alocării creditelor și utilizarea economiilor;

- un program masiv de lucrări publice care să combată recesiunea cu accent special pe producția ecologică și trecerea la o economie bazată pe tehnologii „verzi”. Investiții în forme de transport și energii alternative;
- impozitarea veniturilor și bunăstării bogaților și limite asupra veniturilor mari pentru a elimina dependența de datorii în raport cu menținerea consumului;
- deschiderea evidențelor instituțiilor financiare și companiilor industriale față de public pentru a preveni orice utilizare a crizei ca scuză pentru impunerea de reduceri de costuri și redundanțe;
- indexarea salariilor, pensiilor și beneficiilor pentru a proteja muncitorii împotriva creșterii prețurilor la alimente și energie;
- program extensiv de locuințe în proprietate publică și finanțarea construirii de locuințe pentru a evita o altă bulă imobiliară;
- garanții guvernamentale pentru pensii. Pensiile viitoare să fie plătite din impozitarea bogaților și să nu depindă de veniturile din acțiuni și obligațiuni. Pensiile curente să fie compensate pentru pierderea de venit rezultată din reducerea ratei dobânzilor;
- control asupra speculațiilor financiare internaționale atât asupra controlului privind mișcării capitalului, cât și prin impozitare.

Concluzii

Criza curentă reprezintă unul din cele mai semnificative evenimente internaționale începând cu jumătatea anilor 1970 și 1980. Ordinea economică creată ca urmare a unui deceniu turbulent este pe cale să se destrame. Ceea ce o va înlocui va depinde nu numai de circumstanțele „obiective”, dar și de abilitatea celor rămași de a transpune viziunile proprii asupra unei economii bazate mai mult pe nevoi, decât pe profit pentru a înlocui acumularea determinată financiar în ultimii douăzeci de ani.

Bibliografie

- Bran, F., Bălu, F.O., “A proposed model for operational risk measurement: theoretical approach”, *Metalurgia Internațional. Sustainability. Quality. Leadership*, special issue no. 12, 2009, pp. 43-48
- Bran, F., Bălu, F.O., Rădulescu, C.V., Ioan, I., “Global financial crisis and several effects on European countries”, *Metalurgia Internațional. Sustainability. Quality. Leadership*, special issue no. 6, 2010, pp. 79-84

- Dyer, G., "Paulson in last stand against weaker renminbi", *Financial Times*, December 4th 2008, p. 11
- Kilmister, A., "Understanding neo-liberalism", *Socialist Outlook*, no. 3, 2004
- Kilmister, A., "What's happening to the economy?", *Socialist Outlook*, no. 14, 2008
- Krugman, P., "We all go together when we go", *Financial Times*, December 6th 2008, p. 11
- Pilling, D., "Prudent Asia is unlikely to bail out the west", *Financial Times*, December 11th 2008, p. 13
- Rădulescu, C.V., Ioan, I., Bran, F., "Decision optimization under risk conditions", *Metalurgia Internațional. Sustainability. Quality. Leadership*, special issue no. 1, 2009, pp. 82-85
- Wade, R., "Financial regime change", *New Left Review*, Second Series no. 53 September/October 2008, p. 11
- Wolf, M., "How Britain flirts with disaster", *Financial Times*, November 28th 2008, p. 11